

Debat

Forstyrrelser og konsekvenser for rovfugle i Nordsjælland

Opfølgning på debatindlægget "Plads til alle i en rig natur..." DOFT 117 (2023): 47-58.

Vi hører fra mange sider, at der skal være plads til alle, når det gælder oplevelser i naturen, og politikerne er de største fortalere. Holdningen hos politikerne er generelt, at man ikke må tage rettighederne til naturen fra borgerne, men denne holdning, oplever vi, får store konsekvenser for de ynglende rovfugle.

Fx har Naturstyrelsen ændret politik siden 2021, hvor de tidligere forbød færdsel i en radius af ca. 300 m fra en ørnerede, vælger de nu kun at henstille til borgerne ikke at forstyrre de ynglende ørne. Der står skilte ved indfaldsveje/-stier, som der altid har gjort, men det er nu kun en henstilling mod tidligere et decideret forbud. Denne praksis, mener vi, giver et helt forkert signal til borgerne om, at det ikke er helt så vigtigt at undgå forstyrrelser, og samtidigt er det ikke muligt at sanktionere, hvis henstillingen bliver overtrådt.

Det skal dog siges, at der i forbudsperioden også var forstyrrelser, men uden at vi har eksakte tal på forstyrrelser før og efter, så mener vi, at forstyrrelserne er blevet langt flere og alvorligere. Dette hænger formentlig også sammen med, at der er kommet langt flere skovgæster de senere år, dels på grund af Corona-krisen, og dels fordi der er langt større fokus på at få folk ud i naturen, og mange bliver formentlig inspirerede af TV-udsendelser, der handler om overnatning og overlevelse i naturen. Vi finder flere og flere ulovlige overnatnings- og bålpladser, som vi opdager, fordi mange ikke rydder op efter sig, når de forlader stedet. Hertil kommer, at Nordsjælland er meget tæt befolket, og at presset på de statslige naturområder er øget voldsomt de sidste 10 år (Ekberg *et al.* 2022).

I dette debatindlæg koncentrerer vi os om problemerne i statsskovene inden for lokalafdelingen DOF Nordsjællands område, hvor vi oplister nogle eksempler på forstyrrelser, men de er ikke fyldestgørende, da det ikke er muligt at overvåge områderne 24 timer i døgnet. Vi har heller ikke så mange eksempler fra tiden med forbud som tiden efter forbuddets ophævelse af den simple grund, at vi med tiden er blevet mere og mere opmærksomme på forstyrrelserne og deres betydning for især Fiskeørn, som er fulgt mere tæt end de øvrige rovfugle. Eksemplerne er derfor tilfældige og bygger på henholdsvis egne observationer og observationer af følgere på Facebookgruppen Fiskeørneparret i Vandmosen, Grib Skov.

Fiskeørn

Eksempler på overtrædelse af henstilling ved Fiskeørn i Vandmosen, hvor der er skiltet ved indfaldsveje/-stier. De fleste observationer er gjort via webkamera ved reden. I alt har vi registreret 17 episoder, hvoraf vi har udvalgt 6, som illustrerer typen af forstyrrelser:

- 27-04-2022 kl. 11:34: Hunnen er fløjet fra æggene, og på webkameraet kan man se en stor forsamling mennesker neden for reden stå og kigge op på den.
- 27-04-2022 kl. 18:50-21:22: Adskillige forstyrrelser, hvor fiskeørnene var væk fra æggene (3 stk.) ad flere omgange, og hvor det længste fravær var 65 min. Fiskeørnenes årvågenhed og advarselskald samt flugt fra reden kan ses på videooptagelse fra webkameraet.
- 15-07-2022: Der var alarm fra fiskeørnehunnen hele aftenen, hvor advarselskaldet er det typiske kald, den har, når mennesker er for tæt på. Og ungerne gør sig 'usynlige'. På et videoklip kan man høre menneskestemmer. Ungerne ligger meget opmærksomme i reden. Kl. 22 fik en Facebookbruger stoppet forstyrrelsen fra et ungt kærestepar, der havde slået telt op til overnatning.
- 22-04-2023 kl. ca. 13:30-18:30: Mennesker kan høres via webkamera, snak og råben. Hunnen flyver fra reden med advarselskald og forsøger ind i mellem at komme tilbage, men er skræmt og flyver igen. En Facebookbruger tager i skoven og får nogle unge, der havde slået lejr, til at pakke sammen og forlade området. Naturstyrelsen kom også til stede.
- 09-05-2023 kl. 14 var der ingen Fiskeørn på reden. Ca. tre kvarter senere dukkede hannen op. Dens adfærd kunne tyde på, at der igen har været forstyrrelse. Skovrideren blev derfor kontaktet, og han var derude og hjalp et par ud, der havde slået bivak op ved reden.
- 18-07-2023 kl. 21:05-21:25: Hunnen advarede og fløj væk. Mindst syv personer kører på knallert frem og tilbage over Vandmosen indenfor henstillingskiltene, som de ikke kan have undgået at se.

Især de længerevarende forstyrrelser, hvor skovgæster havde slået lejr for at overnatte, ville have fået konsekvenser for disse års ynglesucces, hvis ikke forstyrrelserne var blevet opdaget via webkameraet, og nogen derfor havde forhindret de besøgendes forehavende.

Vi har endnu et par Fiskeørne ynglende i Gribskov, men uden at vi har dokumenterede tilfælde af forstyrrelser, da parret ikke er fulgt så nøje. Området er ikke afspærret med henstilling om ikke at forstyrre fiskeørneparret, da det er vurderet, at området ikke er voldsomt befærdet, og der ikke er mulighed for at observere Fiskeørnene uden at forstyrre. Derfor er det skønnet, at risikoen for forstyrrelser vil være større ved skiltning.

Parret har forsøgt at yngle siden 2020, hvor det mislykkedes første år under rugning, uvist af hvilken grund. I 2021 klækkede tre unger, som uvist af hvilken årsag forsvandt en uge før, de skulle flyve fra reden. Der var ingen spor i form af fjer og skeletrester under reden efterfølgende. I 2022 holdt hannen territoriet i hævd, men der kom ingen hun.

Havørn

Havørnene i Nordsjælland nyder ikke den samme beskyttelse som Fiskeørnene, idet der ikke er webkamera på havørnerederne. Alligevel har vi oplevet forstyrrelser, som er beskrevet nedenfor.

Et Havørnepar etablerede sig i Nejede Vesterskov i 2009 som det første succesfulde par i Nordsjælland. Området blev efter DOF's anbefaling afspærret for offentligheden hele året for at beskytte parret, og afspærringen virkede i det store og hele upåklageligt. Dog havde en børnehave overset skiltningen om det

beskyttede område og havde slået sig ned ganske tæt på redetræet i 2012 ca. 10 dage før det forventede klækningstidspunkt. Yngleforsøget mislykkedes, idet man på et luftfoto kunne se, at der lå et uskadt æg i reden. Det er ikke umuligt, at det mislykkede yngleforsøg skyldtes den længerevarende forstyrrelse på et kritisk tidspunkt i rugningen (Projekt Ørn, årsrapport for 2012). Ellers har Havørnene haft succes alle år undtagen i 2014 og 2023.

Men i 2023 blev adgangsforbuddet ændret til en henstilling om ikke at forstyrre de ynglende Havørne. Dette på trods af, at det er et Natura 2000 område, og Havørn er på udpegningsgrundlaget. Havørnene opgav rugningen sent i forløbet uvist af hvilken årsag (oplyst af redekoordinator Jens Lykkebo).

I Krakadal i Gribskov har et par Havørne ynglet fra 2015 til 2022, fået succes alle årene og haft normale yngleforløb på trods af ændringer på lokaliteten, idet Naturstyrelsen fældede træer i det afspærrede område i december 2019. Ved henvendelse til styrelsen blev det oplyst, at de afsluttede fældningen af bøg inden jul, men i januar skulle de fælde igen ca. 300 m fra reden. Dog blev der fældet mindre end 100 m fra reden.

Den 10. april 2020 havde tre unge mennesker slået lejr, tændt bål og spillet musik inde i afspærringen 70 meter fra reden. En skovgæst kunne høre larm inde i området og kunne se og høre Havørnene flyve advarende rundt over området. Efter henvendelse til Naturstyrel-

En stor forsamling har ignoreret henstillingen om ikke at forstyrre de ynglende ørne og taget opstilling tæt på reden. Hunnen er fløjet fra de 3 æg den 27. april 2022. Foto: Screenshot af Naturstyrelsens webcam.

sen tog skovrideren straks ud og bad de unge pakke sammen og forlade området. Ved kontrol nogle dage senere var havørnehunnen på reden. Det var påske, og de unge havde planlagt et tredages ophold i området. Hændelsen skete på klækketidspunktet, hvilket var meget kritisk, så hvis det ikke var opdaget, og der var handlet hurtigt, havde der formentlig ikke været ynglesucces (Projekt Ørn, årsrapport for 2020).

Et havørnepar har ynglet i Auderød Skov 2017-2020. Naturstyrelsen afspærrede området meget sent, og parret fik ikke succes i 2017, men fik en enkelt unge på vingerne i 2018. I 2019 byggede de en ny rede et par hundrede meter fra et shelter og fik en enkelt unge. I 2020 steg besøgstallet i shelteret betydeligt, hvilket gjorde, at Havørnene opgav yngleforsøget dette år og siden er reden blæst ned (oplyst af redekoordinator, Michael Trasborg).

Et nyt par Havørne forsøgte i 2022 at etablere sig i Grønholt Hegn (det er formentlig et par, som tidligere har forsøgt sig i Stasevang et enkelt år uden succes), men blev forstyrret af en person, som havde tilladelse til at save bøgækæveler, og ynglen lykkedes ikke. De forlod reden, og en ny rede blev i 2023 fundet ca. 50 m fra den tidligere rede. Her har de i skrivende stund to unger (oplyst af redekoordinator, Henrik Boeg).

De sidste tre til fire år har der været flere havørnepar, som har huseret i hele lokalafdelingens område, men de har tilsyneladende ikke kunnet finde egnede ynglepladser, selv om både han og hun er set hævde territorie i hele yngletiden.

Ynglesucces for Fiskeørn i hhv. statsskov og privat skov

Et fiskeørnepar i en privat skov i Midtjylland fik tre unger fire gange på syv yngleår (Projekt Ørn, årsrapport for 2022), hvorimod det kun er lykkedes fiskeørneparret i Vandmosen, Gribskov, at få tre unger en enkelt gang på 11 yngleår. Det har fået os til at undersøge, hvor hyppigt Fiskeørne i Danmark får tre unger i hhv. statsskov og privat skov.

Da ynglesæsonen for 2023 i skrivende stund ikke er slut, er tallene baseret på yngleårene 1994-2022, og da Fiskeørn har ynglet siden 1994 i privat skov, mens det kun er siden 2012 i offentlig skov, er der til gengæld nu flere reder i offentlig skov, er det samlede antal yngleår næsten det samme, nemlig hhv. 32 og 31 år. Resultaterne viser, at Fiskeørnene i gennemsnit har fået flere unger på vingerne i privat skov end i offentlig skov med 1,66 unge pr. ynglepar i privat skov mod 1,32 unge pr. ynglepar i offentlig skov. Forskellen er dog ikke statistisk signifikant.

Hvis vi kigger på, hvor mange gange Fiskeørn får tre udflyjende unger i et kuld pr. yngleår (år med par ved reder med æg/unger), er billedet det samme. Fiskeørnene fik

nemlig tre udflyjende unger pr. yngleår i 40,6 % af yngleårene i privat skov, mens det kun er i 6,5 % af yngleårene i offentlig skov, hvilket er signifikant ($\chi^2 = 8,34$, $P = 0,004$, $df = 1$). Hvis vi i stedet ser på, hvor mange gange Fiskeørn fik tre udflyjende unger pr. succesår (år med 1-3 udflyjende unger), så er forskellen endnu mere signifikant, idet de fik tre udflyjende unger i 59,1 % af succesårene i privat skov, mod tre udflyjende unger i 9,1 % af succesårene i offentlig skov ($\chi^2 = 10,11$, $P = 0,0015$, $df = 1$).

Når succesen ser ud til at være større i privat skov end i offentlig skov, er det nærliggende at antage, at forskellen skyldes adgangsforholdene i privat og offentlig skov, hvor der i sidstnævnte er fri fladefærdsel hele døgnet i modsætning til privat skov.

Denne opfattelse støttes af de årlige registreringer af de mere almindelige rovfugle, som er udført i hhv. Gribskov og Store Dyrehave ved Hillerød, hvor der i Store Dyrehave i årene 2010-2015 forsvandt 13 par Musvåger, tre par Duehøge og 2-3 par Hvepsevåger, og hvor det var påfaldende, at de reder, der blev forladt, hovedsageligt lå tæt på et MTB-spor, som blev anlagt i 2010 (Ekberg & Ekberg 2016, Nielsen *et al.* 2023).

Dette understøttes endvidere af en undersøgelse af ynglende Fiskeørn i søen Åsnen i Sverige, som viste, at par der ynglende tæt på kanoter, og hvor der fiskes, i gennemsnit kun fik en unge på vingerne, mens par, der ynglende i uforstyrrede områder af søen, fik 1,7 unger på vingerne. Desuden faldt antallet af ynglende Fiskeørne i den forstyrrede del af søen på 10 år fra 20 til 12 par (refereret i Meltofte & Fjeldså 2002).

I USA yngler Fiskeørne mange steder nær mennesker, så nogle par kan tilpasse sig forstyrrelser. Men også her anbefaler Poole (1981), at "wilderness nests should have human activity carefully controlled in their vicinity".

Manglende afspærring virker ulogisk

I Bekendtgørelse af lov om jagt og vildtforvaltning, LBK nr. 639 af 26/05/2023 står flg. i § 7 stk. 2: "Fugle må ikke forsætligt forstyrres med skadelig virkning for arten eller bestanden." Det virker derfor paradoksalt, at man ved særligt udsatte reder af sårbare arter ikke vil afspærre med et forbud, når jagt- og vildtforvaltningsloven forbyder forsætlig forstyrrelse. Naturstyrelsens begrundelse er, at man ifølge den gældende lovgivning ikke må hindre offentlighedens adgang til statsejede områder.

Men i Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse, LBK nr. 1392 af 04/10/2022, står der i § 27: "Kommunalbestyrelsen, for statsejede arealer miljøministeren, kan bestemme, at arealer, der er omfattet af §§ 22-26, helt eller delvis lukkes for offentlighedens adgang, hvis særlige forhold taler derfor", og videre i Stk. 3: "Miljøministe-

Lejrplads ved duehøgerede (rød cirkel) den 17. februar 2020. Lejrpladsen var fortsat i brug den 12. maj 2020. Foto: PE.

ren kan fastsætte regler om offentlighedens adgang til de arealer, der er omfattet af §§ 22-26."

Det vil sige, at Naturstyrelsen ikke anser yngleforskoster af Fiskeørn som "særlige forhold", der taler for en afspærring, selvom arten kun yngler med otte par i Danmark (Novrup 2023), er kritisk truet og yngler som udpegningsart i et Natura 2000-område, der ovenikøbet er udpeget som Naturnationalpark i et stærkt befærdet område i Nordsjælland.

For Fiskeørnene i Gribskov drejer det sig om et lille område på ca. 0,08 km² ud af 56 km² = 0,14 % af hele Gribskov, så det er for os helt uforståeligt, at man ikke kan lade så lille et område af skoven være beskyttet af hensyn til en kritisk truet art (CR på rødlisten), som ovenikøbet formelt bør nyde maksimal beskyttelse.

Ej heller vil man beskytte de enkelte par Havørne i forhold til, hvor befærdede områderne er, at det er Natura 2000-områder og Fuglebeskyttelsesområder, og at erfaringerne viser, hvor udsatte de er. Selvom Havørnen er gået meget frem i Danmark, er der kun fire par i statskov i Nordsjælland, som tydeligvis har det svært, så det burde for os at se være en selvfølge.

Det kan gøres bedre

I Sverige har de på P-pladser ved indgange til naturområder skiltning, som viser, om det er et reservat og/eller Natura 2000-område og hvilke forskrifter, der gælder for området – altid i en venlig, men bestemt tone. Hvad må og hvad må du ikke. En sådan skiltning burde vi også have i Danmark.

Luis Ekberg og Per Ekberg

Ekberg, L. & P. Ekberg 2016: Ynglende rovfugle m.fl. og forstyrrelser i Store Dyrehave – er der en sammenhæng? – Rapport.

Ekberg, P., H. Høigaard & L. Ekberg 2022: Grib Skov ynglefugle 2022. – Rapport.

Meltofte, H. & J. Fjeldså (red.) 2002: Fuglene i Danmark. – Gyldendal. Nielsen, J.T., K. Storgaard, G. Preston, H.E. Jørgensen ... & P. Rasmussen 2023: Danmarks ynglende rovfuglebestande 1972-2021. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 117: 69-85.

Novrup, L. 2023: Ynglende Fiskeørne i Danmark 1994-2021. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 117: 104-110.

Poole, A. 1981: The effects of human disturbance on Osprey reproductive success. – Colonial Waterbirds 4: 20-27.

Jan Drachmann og Johnny Kahlert takkes for de statistiske analyser.